

Gemotiveerd leren

Werken met leer- en begeleidingstijlen

Carla Plas

Eerste druk

Noordhoff Uitgevers

Gemotiveerd leren

Gemotiveerd leren

Werken met leer- en begeleidingstijlen

Carla Plas

Ontwerp omslag: G2K Designers, Groningen/Amsterdam
Omslagillustratie: iStockphoto

Wolters-Noordhoff bv voert voor het hoger onderwijs de imprints Wolters-Noordhoff, Stenfert Kroese, Martinus Nijhoff en Vespucci.

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan: Wolters-Noordhoff bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB Groningen, e-mail: info@wolters.nl

0 1 2 3 4 5 / 12 11 10 09 08

© 2008 Wolters-Noordhoff bv Groningen/Houten, The Netherlands.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever. Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/reprorecht). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatieren Reproductierechten Organisatie, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

ISBN (ebook) 978 90 01 85229 0

ISBN 978 90 01 70267 0

NUR 841

Woord vooraf

Aan het begin van de jaren negentig van de vorige eeuw kwam ik voor het eerst in aanraking met het begrip leerstijlen. Dit was tijdens mijn opleiding tot leerkracht in het verpleegkundeonderwijs. Ik vond het interessant om te achterhalen wat de leerstijl van een leerling was. Ik stelde me toen ook de vraag: 'en als ik dat weet, wat kan ik daar dan mee?' Ik ontdekte dat, wanneer een leerkracht zijn stijl van begeleiden afstemt op de leerstijl van een leerling, deze leerling effectiever leert. Ik wilde meer weten over verschillende stijlen van begeleiden. Door literatuurstudie en eigen onderzoek in cursusgroepen heb ik een visie ontwikkeld op leerstijlen die vernieuwend is.

Ik ging werken volgens die visie over leerstijlen en kreeg positieve feedback van cursisten. In 2000 heb ik mijn eigen bedrijf gestart. Vanaf dat moment verzorgde ik tijdens 'train de trainer'-trajecten ook een cursus over die visie. Cursisten reageerden enthousiast. Ik werd steeds vaker gevraagd om mijn visie aan een boek toe te vertrouwen en in 2006 besloot ik dat te gaan doen. Ik wil leerkrachten, trainers, coaches en anderen die beroepsmatig bezig zijn met opleiden en begeleiden deelgenoot maken van mijn visie op leerstijlen. Dan kun je volgens die visie gaan werken. Ik heb ervaren dat, wanneer mensen die beroepsmatig bezig zijn met opleiden en begeleiden, werken volgens die visie, zij daar baat bij hebben. Ik heb ook ervaren dat leerlingen, studenten, cursisten en anderen die opgeleid of begeleid worden, daar baat bij hebben. Het werkt motivatiebevorderend. De leerprestatie komt hoger te liggen. De professional krijgt (nog) meer plezier in zijn werk.

Dank je wel Peter, voor het uitdagende verzoek er een studieboek, een leerboek, van te maken. 'Het gaat immers over leren', zei je.

Dank je wel Tom, voor je feedback, het stellen van bijzondere vragen en voor het helpen zoeken naar antwoorden.

Dank je wel Frank. Je wist wat ik wilde doen. Je steunde me en moedigde me aan. Je gaf me alle ruimte die ik nodig had. Geweldig.

En aan de lezer: 'durf te leren' en geniet ervan.

Carla Plas
Almere, mei 2007

Inhoud

Inleiding 11

Deel 1

Leer- en begeleidingstijlen 14

1 Leren en begeleiden 17

- 1.1 Opwarmertje 18
- 1.2 Leren 19
- 1.3 Leerstijlen 20
- 1.4 Begeleidingstijlen 21
- 1.5 Belang van leer- en begeleidingstijlen 23
 - Opdrachten 24

2 Leerstijlen volgens Kolb 25

- 2.1 Leren volgens Kolb 26
- 2.2 De leerstijlen van Kolb 27
- 2.3 Dromer 28
- 2.4 Denker 29
- 2.5 Beslisser 31
- 2.6 Doener 32
 - Opdrachten 33

3 Leerstijlen volgens Vermunt 35

- 3.1 De componenten van een leerstijl 36
 - 3.1.1 Cognitieve leeractiviteiten 36
 - 3.1.2 Affectieve leeractiviteiten 37
 - 3.1.3 Metacognitieve leeractiviteiten 37
- 3.2 Vier leerstijlen volgens Vermunt 38
 - 3.2.1 Ongerichte leerstijl 38
 - 3.2.2 Reproductiegerichte leerstijl 39
 - 3.2.3 Toepassingsgerichte leerstijl 39
 - 3.2.4 Betekenisgerichte leerstijl 39
 - 3.2.5 Gewenste en ongewenste leerstijlen 39
- 3.3 Aanleren van metacognitieve leeractiviteiten 40
 - Opdrachten 42

4 Begeleidingstijlen bij de leerstijlen van Kolb 43

- 4.1 Begeleiden in relatie tot leren 44
- 4.2 Voorkeurstijl van begeleiden 45
- 4.3 Welke begeleidingstijl past het best? 47
- 4.4 Hoe leert een leerkracht effectief te begeleiden? 49
 - Opdrachten 51

- 5 Begeleidingstijlen bij de leerstijlen van Vermunt 53**
- 5.1 Gewenste en ongewenste begeleidingstijlen 54
- 5.2 Keuzevrijheid in relatie tot zelfstandigheid 56
- 5.3 Zelfstandigheid binnen verschillende onderwijsvormen 57
- 5.4 Begeleidingstijlen passend bij de leerstijlen van Vermunt 58
 - 5.4.1 Begeleiding bij de ongerichte leerstijl 60
 - 5.4.2 Begeleiding bij de reproductiegerichte leerstijl 60
 - 5.4.3 Begeleiding bij de toepassingsgerichte leerstijl 60
 - 5.4.4 Begeleiding bij de betekenisgerichte leerstijl 61
 - Opdrachten 61

Deel 2

Niet of-of, maar en-en 62

- 6 Kolb en Vermunt gecombineerd 65**
- 6.1 Ontstaan van een combinatie van leerstijlen 66
- 6.2 Zestien gecombineerde leerstijlen 67
- 6.3 Belang van het onderscheid in zestien leerstijlen 68
- 6.4 Nieuw of anders? 70
 - Opdrachten 71
- 7 De gecombineerde leerstijlen 73**
- 7.1 Gecombineerde kenmerken 74
- 7.2 Ongericte dromer 75
- 7.3 Toepassingsgerichte beslisser 76
- 7.4 De overige gecombineerde leerstijlen 77
 - Opdrachten 78
- 8 Begeleidingstijlen passend bij de gecombineerde leerstijlen 79**
- 8.1 Combineren van begeleidingstijlen 80
- 8.2 Begeleiding in drie stappen 80
- 8.3 Begeleiding van een ongerichte dromer 82
- 8.4 Begeleiding van een toepassingsgerichte beslisser 85
- 8.5 Begeleiding van de andere gecombineerde leerstijlen 87
 - Opdrachten 90
- 9 Motivatie, onderdeel van leren 91**
- 9.1 Competenties op het gebied van gemotiveerd leren 92
- 9.2 Intrinsieke en extrinsieke motivatie 93
- 9.3 Hoe motivatie te beïnvloeden is 97
- 9.4 Willen, kunnen en durven leren 99
 - Opdrachten 101

Deel 3

En nu de praktijk 104

10 Een competente leerkracht 107

- 10.1 Wat van een leerkracht verwacht mag worden 108
- 10.2 Leerkracht leert gemotiveerd 111
- 10.3 Leerling leert gemotiveerd 113
- 10.4 Samenwerken 114
 - Opdrachten 115

11 Werken met de gecombineerde leerstijlen in één groep 117

- 11.1 Meerdere gecombineerde leerstijlen in een groep 118
- 11.2 Subgroepen samenstellen 120
- 11.3 Een leerling, een groep en een lesopdracht 123
 - Opdrachten 126

12 Praktische toepassing en ervaring met de combinaties 129

- 12.1 Uit het beroepsonderwijs 130
- 12.2 Uit een gesprek met twee kinderen 132
- 12.3 Uit de coachpraktijk 135
 - Opdrachten 137

Literatuuropgave 139

Register 141

Inleiding

Dit is een boek over leerstijlen en begeleidingstijlen.

Hoe leert die ene leerling? Wat is zijn leerstijl? Hoe begeleidt die ene leerkracht? Wat is zijn begeleidingstijl? Kan de leerstijl van een leerling veranderen? Hoe dan? Wat is de relatie tussen motivatie en leren? Kan de begeleidingstijl van een leerkracht veranderen? Hoe dan? Hoe kun je er als leerkracht voor zorgen dat de begeleiding aansluit op de leerstijl van die leerling? Is dat eigenlijk belangrijk en waarom? Daarover gaat het in dit boek.

Waarom een boek over deze onderwerpen?

Het 'nieuwe leren' maakt deel uit van de huidige algemeen maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen. De vertaling daarvan naar de aard, inhoud en organisatie van het onderwijs is vooral een verantwoordelijkheid van de professionals die daar werken.

Leerlingen hebben recht op goed onderwijs. Goed onderwijs valt of staat met goede leerkrachten. De voor een leerkracht noodzakelijke competenties zijn beschreven in bekwaamheidseisen. Deze bekwaamheidseisen zijn opgesteld door leerkrachten uit het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs, het beroepsonderwijs en de volwasseneducatie. De Stichting Beroepskwaliteit Leraren (SBL) heeft de eisen vervolgens gepresenteerd. Ze gelden met ingang van 1 augustus 2006.

In deze SBL-competenties staat dat een leerkracht primair onderwijs vakinhoudelijk en didactisch competent moet zijn. Hierin staat onomwonden vermeld dat zo'n leerkracht:

- leerinhouden afstemt en ook zijn doen en laten afstemt op de kinderen en rekening houdt met individuele verschillen;
- kinderen motiveert voor hun leertaken en hen uitdaagt om er het beste van te maken en hen helpt om de leertaken met succes af te ronden;
- de kinderen leert te leren, ook van en met elkaar, om daarmee onder andere hun zelfstandigheid te bevorderen.

Het bevorderen van zelfstandigheid op het gebied van leren houdt in dat een leerling moet leren om zijn leerproces zelf te sturen. Dan immers kan hij zelfstandig leren. Waarom zou hij dat moeten kunnen? In de maatschappij is er veel om te weten en er is veel om te kunnen. Dat kun je leren. Echter: dat wat je vandaag weet en kunt, is bij wijze van spreken morgen alweer achterhaald. Daarom moeten leerlingen leren om te leren. Kennisoverdracht is daarmee minder belangrijk geworden. Overdracht van de wijze waarop iemand aan kennis kan komen is belangrijker. Als een leerling zelfstandig kan leren, voert hij zelf zijn leer- en regulatieactiviteiten uit.

Door in het onderwijs aandacht te besteden aan de leerstijl van een leerling, waarbij rekening wordt gehouden met zijn zelfsturend vermogen, worden leerlingen beter voorbereid op de informatiemaatschappij.

Bij het nieuwe leren krijgen leerlingen meer keuzevrijheid en meer verantwoordelijkheid. Er wordt een groter beroep gedaan op hun eigen initiatief. Het is daarbij voor een leerkracht van groot belang dat hij beseft dat je een leerling niet zomaar een opdracht kunt geven iets zelfstandig te leren. Deze leerling moet leren hoe hij dat moet aanpakken. Hij heeft dus begeleiding nodig.

In dit boek worden de door Kolb en Vermunt beschreven leerstijlen met elkaar gecombineerd. Dit is nog niet eerder gedaan en daarom vernieuwend. Hierdoor ontstaat een realistischer en meer werkbaar beeld over leerstijlen en de daarbij passende begeleidingstijlen.

Het boek gaat niet alleen over de leerstijl van de leerlingen aan wie jij les gaat geven. Het gaat ook over jouw eigen leerstijl. Als je die (nog) niet kent, zul je die bij het doornemen van dit boek ontdekken.

Door dit boek te bestuderen, krijg je meer inzicht in je eigen leerstijl en begeleidingstijl. Je leert werken met leer- en begeleidingstijlen en je ervaart het positieve effect ervan. De leermotivatie van jouw leerlingen wordt verhoogd en de leerresultaten worden beter. Je leert bewust keuzes te maken voor een bepaalde begeleidingstijl. Je zult met nog meer plezier je werk kunnen doen.

Het boek bestaat uit drie delen met in totaal 12 hoofdstukken.

Deel 1 gaat over de leerstijltheorie van Kolb en van Vermunt. In dit deel staan ook de bij die leerstijlen passende begeleidingstijlen.

Deel 2 gaat over de combinatie van de leerstijlen van Kolb en van Vermunt. Ook hier staan daarbij passende begeleidingstijlen beschreven.

Deel 3 gaat over de praktijk van het werken met leer- en begeleidingstijlen.

Als je nog nooit van de leerstijlen van Kolb en Vermunt hebt gehoord, is het verstandig met deel 1 te beginnen. Als je die theorieën wel kent, kun je beginnen met deel 2. In dit deel wordt met enige regelmaat verwezen naar deel 1. Je ontdekt dan of je de theorie uit deel 1 inderdaad goed beheerst. Als je liever met praktijkvoorbeelden begint, kun je in deel 3 starten. Zoek zelf uit wat het beste bij jou past. Aan het begin van elk hoofdstuk staan een aantal vragen geformuleerd. Deze vragen kunnen als leervragen worden gezien. Ontdek zelf wat jij nodig hebt om die vragen te kunnen beantwoorden. Dat zal voor iedere lezer anders zijn. Voor de opdrachten die aan het eind van elk hoofdstuk staan, zijn werkvormen gekozen die passend zijn bij de verschillende leerstijlen. Telkens wordt een relatie gelegd tussen jouw eigen manier van leren en het leren van jouw (toekomstige) leerlingen.

Juist omdat dit een boek over leerstijlen is, word je op bepaalde momenten door studieopdrachten uitgedaagd zelf op onderzoek uit te gaan en conclusies te trekken. Je wordt ook uitgedaagd met anderen samen te werken. Ter ondersteuning bij dit boek hoort ook een website: **www.gemotiveerdleren.wolters.nl**.

Leer- en begeleidings- stijlen

1

- 1 Leren en begeleiden 17**
- 2 Leerstijlen volgens Kolb 25**
- 3 Leerstijlen volgens Vermunt 35**
- 4 Begeleidingstijlen bij de leerstijlen van Kolb 43**
- 5 Begeleidingstijlen bij de leerstijlen van Vermunt 53**

Jij wilt leerkracht worden en een goede. Jij wilt leren om je beroepsmatig bezig te houden met het leren van anderen. Mensen zijn verschillend en leren ook op verschillende manieren. Daarom is het belangrijk inzicht te hebben in hoe mensen leren. Mensen in het algemeen en jijzelf in het bijzonder. Wat is leren eigenlijk? Hoe leer jij? Waarin verschilt dat van het leren van anderen? Wat zegt dat over jou in de rol van begeleider? Daarover gaat dit deel van het boek.

Er is redelijk veel onderzoek gedaan naar 'leren' en naar 'leerprocessen'. Als het over leren gaat, wordt bijna altijd de naam van Kolb genoemd. De naam Vermunt volgt daar vaak snel op. Beide zijn toonaangevend op het gebied van leren. Als leerkracht wordt van je verwacht dat je de belangrijkste conclusies uit hun onderzoeken kent. Deze conclusies geven inzicht in leerprocessen. Inzicht in leerprocessen is een voorwaarde voor effectieve en efficiënte begeleiding.

Leerkrachten begeleiden op verschillende manieren. Dat is een feit. Je kent nog wel de voorbeelden uit de periode dat je basis- en voortgezet onderwijs volgde. Je kunt dit als gegeven accepteren of je durft de vraag te stellen of je op basis van het bestaan van die verschillen wilt leren om keuzes te maken. Dit boek richt zich op dat laatste. Daarom zullen verschillende begeleidingstijlen de revue passeren.

Kort samengevat gaat dit deel van het boek over 'wat leren is, hoe mensen leren, wat begeleiden is en hoe je kunt begeleiden'.

Deel 1 van dit boek is de basis voor deel 2. In deel 2 wordt een combinatie gemaakt tussen de leerstijlen van Kolb en Vermunt en de bij die leerstijlen passende begeleidingstijlen.

1

Leren en begeleiden

1.1 Opwarmertje

1.2 Leren

1.3 Leerstijlen

1.4 Begeleidingstijlen

1.5 Belang van leer- en begeleidingstijlen

Opdrachten

In dit hoofdstuk kun je lezen wat in dit boek onder het begrip *leren* wordt verstaan. Aan de hand van voorbeelden wordt duidelijk dat mensen op verschillende manieren leren. Dit betekent dat het verstandig is dat leerkrachten aandacht besteden aan de manier waarop hun leerlingen leren. Als leerkrachten dat niet doen, zullen de leerlingen niet leren (om te) leren. De begrippen *leerstijl* en *begeleidingstijl* worden geïntroduceerd en het belang van het variëren in begeleidingstijlen wordt duidelijk.

Het is de bedoeling dat je antwoord kunt geven op de volgende vragen. Het doornemen van dit hoofdstuk kan je daarbij helpen.

- a Waarom is *leren* meer dan alleen het verwerven van kennis?
- b Wat betekenen de begrippen leerstijl en begeleidingstijl?
- c Waarom moet een leerkracht inzicht hebben in de leerstijl van zijn leerlingen?
- d Waarom is het voor een leerling belangrijk dat een leerkracht inzicht heeft in zijn eigen leerstijl?
- e Waarom is het belangrijk dat een leerkracht kan variëren met begeleidingstijlen?

1.1 Opwarmertje

Op een bepaald moment werd ik uitgedaagd om een artikel over leren en leerstijlen te schrijven voor collega's van het hbo. Ik had nog nooit een dergelijk artikel geschreven. Voordat ik met schrijven startte, realiseerde ik mij het volgende: *'Dit is de eerste keer dat ik een artikel voor collega's ga schrijven. Ik weet nog niet hoe dat moet. Ik heb dat niet geleerd. Ik wil het graag leren, maar eigenlijk wil ik het direct goed doen.'* In dat laatste geval zou ik te hoge eisen aan mezelf stellen. Ik zou het leren schrijven van een artikel als proces moeten doorlopen. Ik moest mijzelf dus toestaan fouten te mogen maken, vergissingen te begaan en onzeker te mogen zijn. *'Hoe zou ik dat aanpakken? Hoe leer ik een artikel schrijven?'*

Ik leer bij voorkeur door anderen te observeren, daarover na te denken, er een boek of artikel bij te pakken en dan zelf te bepalen hoe ik dat in praktijk ga brengen. Dat is mijn voorkeurstijl van leren. Ik ben niet iemand die het prettig vindt om gewoon te gaan schrijven en dan door reacties van anderen te ontdekken of het wel of niet goed is. Er zijn veel mensen die bij voorkeur op die manier leren. Voor mij en veel anderen geldt dat niet.

Ik was zeer gemotiveerd om het artikel te schrijven. Het liefst zou ik mijn voorkeurstijl hanteren en bij verschillende auteurs langsgaan en bekijken hoe zij het aanpakken. Ik zou met hen over het schrijfproces willen praten en erover nadenken. Misschien was dit realiseerbaar maar het leek me verstandiger om toch gewoon te gaan schrijven en er op te vertrouwen dat ik gaandeweg zou ervaren hoe het schrijfproces verloopt. Daar kon ik over nadenken. Ik kon adviezen krijgen of vragen. Dan kon ik beslissen of ik op de ingeslagen weg verder zou gaan of dat ik het anders moest aanpakken. Ik besloot om niet mijn voorkeurstijl van leren toe te passen maar een andere stijl. Mijn motivatie om dat artikel te schrijven was hierbij de stuwende kracht.

Ik ken een man die een leuke baan heeft op kantoor. Hij werkte 40 uur per week en wilde daarnaast een vierjarige hbo-opleiding volgen. Studeren was niet zijn hobby. Hij vond dat hij deze studie *moest* doen om zijn werk uitdagend te houden. Moeten en willen stonden bij hem naast elkaar. Hij had al wel eens geprobeerd vervolgoopleidingen te doen, maar dit was nooit gelukt. Sociale contacten, sporten en televisie kijken waren voor hem belangrijke vormen van vrijetijdsbesteding. Ik raakte hierover met hem in gesprek. Ik vroeg hem naar de omstandigheden waaronder hij deze opleiding tot een goed einde zou kunnen brengen. Ik wilde weten op welke momenten en in welke omgeving hij het best zou kunnen leren. Al snel ontdekten we dat de opleiding die hij wilde volgen in de vorm van hoorcolleges zou worden aangeboden. Dit gold ook voor de opleidingen die hij eerder had willen doen. Meer dan 90% zou bestaan uit informatieoverdracht en het verwerken van theorie. De man in kwestie leert bij voorkeur door bezig te zijn, te experimenteren. Hier was in de opleiding geen aandacht voor. Ik adviseerde hem om zijn studie als onderdeel van zijn werkweek te beschouwen. Ik stelde voor dat hij zijn baas zou vragen zijn dienstverband met vier uur in te korten. Die vier uur zou hij dan als studie-uren inplannen. Ik

gaf hem als tip deze studie-uren niet op maandagochtend of vrijdagmiddag te plannen (de kans zou bestaan dat hij ze aan het weekend zou plakken). Verder adviseerde ik hem om telkens binnen een week de aangeboden theorie in zijn werk naar de praktijk te vertalen. Hij zou met de theorie aan het werk gaan en ontdekken of hij haar kon toepassen. Zo zou hij ervaren of hij de theorie had begrepen. De vragen die deze 'extra' oefening hem zouden opleveren, zou hij bij de volgende collegebijeenkomst aan een leerkracht stellen. Hierdoor zou hij beter kunnen omgaan met de aangeboden onderwijsvorm. Zijn leren zou effectiever zijn. Tijdens zijn studie stelde hij mij regelmatig op de hoogte van zijn leerproces en al na drieënhalf jaar kon hij vertellen dat hij zijn studie met zeer goed resultaat had afgerond.

Uit dit voorbeeld blijkt dat aandacht voor leeromgeving en leerstijl van groot belang is. De leerkrachten hebben tijdens deze opleiding hun begeleidingstijl niet aangepast. De man was echter zo gemotiveerd dat hij, met begeleiding van buitenaf, een manier heeft gevonden om de opleiding toch te kunnen volgen.

Misschien herken je situaties uit de door mij beschreven voorbeelden, misschien ook niet. Wellicht leer jij bij voorkeur als je wordt uitgedaagd, als er veel afwisseling is in werkvormen, als er plaats is voor humor en als je snel kunt reageren. Misschien ben je iemand die het liefst leert wanneer er een helder programma is, er orde en rust is en je naar achtergronden mag vragen met de mogelijkheid om zelfstandig bezig te zijn. Het kan ook zijn dat jij het liefst leert wanneer er gelegenheid is om ervaringen en gevoelens te uiten en de mogelijkheid bestaat een groep te leren kennen en gedachten uit te wisselen. Wellicht leer jij bij voorkeur binnen een duidelijke structuur waarbij je zelf praktische conclusies mag trekken en vind je de relatie tussen theorie en praktijk erg belangrijk. Misschien herken je van al deze omstandigheden wel iets en kun jij in al die omstandigheden leren. Maar wat is *leren* precies? In de volgende paragraaf vind je het antwoord op die vraag.

1.2 Leren

Ik hoor mensen wel eens zeggen dat ze vinden dat een bepaald kind zo goed kan leren. Als ik doorvraag, blijkt dat ze bedoelen dat dit kind zo goed dingen kan onthouden. Hij kan goed reproduceren. Als ik dan vraag of hij die kennis ook kan toepassen, wordt ik regelmatig vreemd aangekeken. Soms krijg ik zelfs een reactie in de trant van: 'daar gaat het toch niet om?' Wat mij betreft gaat het daar juist *wel* om.

Leren

In dit boek wordt onder het begrip *leren* het volgende verstaan:

Leren is een competentie: een combinatie van het verwerven van kennis, het herkennen van situaties waarin de kennis toegepast kan of moet worden en dit ook te kunnen, waarbij rekening wordt gehouden met mensen en omstandigheden.

Gelukkig hebben de meeste mensen van jouw leeftijd al het één en ander geleerd. Zij kunnen vaak volgens verschillende stijlen leren. Elk mens heeft echter een voorkeur voor een bepaalde stijl.

De ene stijl is niet beter dan de andere. Ze zijn alleen maar anders en het is verstandig als een leerkracht daar rekening mee houdt.

*Zelfstandig
leren*

*Leren (om te
leren)*

Zelfstandig leren is belangrijk in deze maatschappij. Om zelfstandig te kunnen leren, moet een mens *kunnen* leren. Daarom is het verstandig dat *leren (om te) leren* aandacht krijgt binnen het lesprogramma. Het gaat dan niet om *wat* er geleerd wordt maar om *hoe* er geleerd wordt. De mate van zelfstandigheid, zelfstandig werken, verschilt per onderwijsvorm, maar in alle vormen moeten mensen *kunnen* leren. Dat staat los van maatschappelijke ontwikkelingen.

Uit de definitie blijkt dat leren veel meer is dan alleen kennis vergaren en onthouden. Dat betekent dat in het leerproces niet alleen aandacht is voor een theoriecomponent maar ook voor een praktijkcomponent. Hoe vindt dit leren dan plaats? Daarover gaat het in de volgende paragraaf.

1.3 Leerstijlen

In de jaren zeventig van de vorige eeuw heeft Kolb onderzocht hoe mensen leren. Hij heeft zijn onderzoeksresultaten in 1984 in een boek beschreven. Uit zijn onderzoek kwam naar voren dat leren alleen maar plaatsvindt als er aandacht is voor zowel theorie als praktijk en voor zowel concrete als abstracte begrippen. Hij kwam tot de conclusie dat het leren van volwassenen als een *cyclisch proces* verloopt. In deze cyclus onderscheidt hij de volgende vier fases:

Cyclisch proces

- 1 concreet ervaren;
- 2 reflecteren en observeren;
- 3 abstract conceptualiseren;
- 4 actief experimenteren.

Kolb stelt dat leren alleen kan plaatsvinden als iemand alle vier fases doorloopt. Sommige mensen starten in de ene fase, andere mensen starten in een andere fase. Iedereen heeft zijn eigen voorkeur voor een fase waarin hij start. Op basis van deze startplekken onderscheidt Kolb vervolgens vier leerstijlen:

- 1 divergeerder
- 2 assimileerder
- 3 convergeerder
- 4 accommodeerder.

In hoofdstuk 2 wordt nader op de vier fases en de leerstijlen ingegaan.

Vermunt heeft ook onderzoek gedaan naar de wijze waarop mensen leren. Hij heeft zijn onderzoeksresultaten in 1992 in een boek beschreven. In zijn onder-

zoek heeft hij onder meer gekeken naar de studiemotivatie en de wijze waarop iemand zijn eigen leerproces stuurt. Hij onderscheidt net als Kolb, vier leerstijlen:

- 1 de ongerichte;
- 2 de reproductiegerichte;
- 3 de toepassingsgerichte;
- 4 de betekenisgerichte.

In hoofdstuk 3 wordt nader op deze vier leerstijlen ingegaan.

Leerstijl

In literatuur over leerstijlen wordt veelvuldig gebruikgemaakt van de definitie die Vermunt aan het begrip *leerstijl* gaf. Ook in dit boek wordt zijn definitie van leerstijl gebruikt. Deze luidt:

Een leerstijl is een relatief stabiel patroon van de wijze waarop iemand leert.

Deze definitie kun je voor waar aannemen. Je kunt ook zo geïnteresseerd zijn in het onderwerp, dat je bijvoorbeeld wilt weten hoe relatief dat dan is, of waarvan de stabiliteit afhankelijk is. Dat gold voor mij. Bij het zoeken naar een antwoord zijn de *gecombineerde leerstijlen* ontstaan (deze worden in hoofdstuk 6 geïntroduceerd).

Vermunt heeft onderzocht of leerlingen van het primair onderwijs in staat zijn hun eigen leerproces te leren plannen en te sturen. Dit blijkt mogelijk. Het zou dan ook jammer zijn hen dit niet aan te leren. Zij leren dan (om te) leren. Als ze dat kunnen is het mogelijk dat zij (later) zelfstandig kunnen leren.

Hoe kan een leerkracht dit zijn leerlingen leren? Om te leren leren is begeleiding nodig. Een leerkracht zal een leerling moeten begeleiden in zijn leerproces. Net zoals een leerling een voorkeur heeft voor de wijze waarop hij leert, zo heeft een leerkracht een voorkeur voor de wijze waarop hij begeleidt. Hier komt het begrip begeleidingstijl naar voren.

1.4 Begeleidingstijlen

Stel je het volgende voor: jij gaat stage lopen bij een school voor primair onderwijs.

Je wordt begeleid door een zeer ervaren leerkracht. Hij begeleidt zijn stagiaires altijd op dezelfde wijze. Tot nu toe heeft dat geen problemen opgeleverd. Hij laat zien waaruit zijn werkzaamheden bestaan. Hij neemt je mee naar zijn lessen en je mag vragen stellen over zijn manier van lesgeven. Hij adviseert je ook bij andere leerkrachten te gaan kijken. Na drie weken heb je veel gezien en gehoord, maar nog steeds geen les gegeven.

Je wordt hier onrustig van en je hebt niet het gevoel iets op te schieten en je leerdoelen te behalen. Je stelt steeds minder vragen en tijdens de lessen die je

observeert, maak je een boodschappenlijstje. Het contact met je begeleider wordt er niet beter op. Tijdens de tussenevaluatie krijg je te horen dat hij twijfelt aan je motivatie en hij vraagt zich af of je wel geschikt bent voor het beroep van leerkracht. Je schrikt en wordt misschien bijna boos; je weet immers zeker dat dit is wat je wilde en dat je er ook goed in zult worden.

Je gaat de uitdaging aan en vertelt de begeleider dat je zo graag in het diepe gegooid had willen worden. 'Laat me maar gewoon les geven en vertel me daarna wat er wel en niet goed ging!' De begeleider vindt dit onverantwoord en houdt vast aan zijn beeld over jou. Hij vindt dat jij je aan hem moet aanpassen. Hij beargumenteert dit als volgt: 'Ik heb dit vak op deze manier geleerd en ik hoor zeer regelmatig dat ik een goede leerkracht ben. Men vindt dat ik goed kan uitleggen. Ik heb het zo geleerd in de praktijk en jij zult het dus ook zo moeten leren.'

Nu hoop ik dat je denkt: *'Ja, hallo, hij moet zich aan mij aanpassen. Het moet natuurlijk wel verantwoord zijn. De leerlingen mogen er niet de dupe van worden, maar met iets andere begeleiding zou hij een eerlijker beeld van mij krijgen. Hij houdt vast aan dat wat voor hem goed werkt, maar dat hoeft voor mij toch niet het beste te zijn?'*

Als dit zo ongeveer jouw reactie is, dan heb je de *relatie tussen leerstijlen en begeleidingstijlen* ontdekt. Prima!

Relatie tussen leerstijlen en begeleidingstijlen

Iedere leerkracht heeft zijn eigen voorkeurstijl van begeleiden. Maar net als bij leerstijlen kun je afstappen van de voorkeurstijl en de, voor die situatie gewenste, begeleidingstijl inzetten. Een leerling zal hierdoor effectiever en plezieriger leren.

In de literatuur is niet zoveel te vinden over het begrip 'begeleidingstijl'. Er wordt wel gebruikgemaakt van het begrip 'doceerstijl'. Dit wordt echter niet gedefinieerd. Bijna alle auteurs koppelen het begrip 'doceerstijl' aan het begrip 'leerstijl'. Hieruit kun je afleiden dat de auteurs een verband tussen deze twee begrippen belangrijk vinden. Vermunt gebruikt het begrip 'doceerstrategie'. Ook hij geeft geen definitie voor het begrip. De lezer moet zelf uit de context halen wat er wordt bedoeld. Eerder is gekozen voor de definitie van de leerstijl van Vermunt. Daarom wordt hier ook gebruikgemaakt van de theorie rondom het begrip 'doceerstrategie' van hem. Uit de context waarin het begrip 'doceerstrategie' wordt gebruikt, is op te maken wat hij met het begrip bedoelt.

Vermunt onderscheidt drie hoofdtaken van onderwijs:

- 1 het presenteren en verduidelijken van leerinhouden;
- 2 het reguleren van leerprocessen;
- 3 het opbouwen van een bevorderend affectief klimaat.

Dit sluit goed aan op de door de Stichting Beroepskwaliteit Leerkrachten (SBL) vastgestelde bekwaamheidseisen (zie de inleiding).

Doceren is het overdragen van kennis via een collegeachtige situatie. De term '*doceerstijl*' dekt dan ook niet de lading als het gaat om het begeleiden van leer-

Doceerstijl

Begeleidingstijl

lingen. Ik kies daarom voor de term *'begeleidingstijl'*. De definitie van het begrip begeleidingstijl is afgeleid van de definitie van het begrip leerstijl en luidt als volgt:

Een begeleidingstijl is een relatief stabiel patroon van de wijze waarop iemand begeleidt.

Begeleiden

Onder begeleiden wordt het 'beïnvloeden van leerprocessen' verstaan. Of een leerkracht in staat is een leerling te leren (om te) leren, zal grotendeels afhangen van zijn bereidheid en mogelijkheid om te variëren in de wijze waarop hij begeleidt. Een leerkracht moet kunnen afstappen van zijn voorkeurstijl van begeleiden. Dan kan hij beter aansluiting vinden bij de verschillende leerstijlen van de leerlingen. In hoofdstuk 4 en 5 wordt verder op begeleidingstijlen ingegaan.

1.5 Belang van leer- en begeleidingstijlen

Uit de voorgaande paragrafen blijkt wel dat:

- een leerling moet leren (om te) leren, en dus moet leren om verschillende leerstijlen te kunnen toepassen;
- een leerkracht moet leren om effectief te begeleiden en dus moet leren zijn begeleidingstijl aan te kunnen passen.

Wat er kan gebeuren als een leerkracht zijn begeleidingstijl niet aanpast aan de leerstijl van een leerling, heb je kunnen lezen in de situatieschets aan het begin van paragraaf 1.4. Verder kan op basis van uitgebreid literatuuronderzoek (Plas, 1998) worden vastgesteld dat wanneer een leerkracht zijn begeleidingstijl niet afstemt op de leerstijl van een leerling, deze leerling niet effectief zal leren en onvoldoende zal leren (om te) leren.

Alleen als de begeleidingstijl wordt afgestemd op de leerstijl van een leerling, zal deze leerling leren (om te) leren.

Een leerkracht moet dus leren om met zijn begeleidingstijl aan te sluiten op de leerstijl van een leerling. Hij leert dit het liefst via zijn eigen voorkeurstijl. Maar hij zal ook ontdekken dat hij op momenten zijn voorkeurstijl moet loslaten en tijdelijk een andere stijl moet hanteren.

Als een leerkracht aandacht moet besteden aan begeleidingstijlen moet hij inzicht hebben in leerstijlen, inclusief zijn eigen. De manier van doceren/begeleiden is namelijk direct gerelateerd aan de leerstijl van een leerkracht.

Het gaat in dit boek niet alleen om het verzamelen van kennis over leer- en begeleidingstijlen, maar ook om de toepassing ervan.

Iedere PABO-student heeft zijn eigen leerstijl en zal zich daarom de lesstof uit dit boek bij voorkeur op zijn eigen wijze aanleren. Zo zal de ene student eerst deel 3 van dit boek willen doornemen en zal een ander de hoofdstukken in volgorde doornemen. Weer een ander zal eerst de opdrachten willen maken.

Er zullen studenten zijn die het alleen willen aanpakken en anderen willen het samen doen. Er zullen studenten zijn die het zelfontdekkend willen leren en anderen willen dat het hun precies wordt verteld. Hier zijn nog vele variaties op te maken. Ieder kiest wat voor hem het beste lijkt.

Opdrachten

- 1.1** Heb jij je wel eens gerealiseerd dat je onderwerpen die je leuk of belangrijk vindt op een andere manier leert dan onderwerpen die je minder leuk of belangrijk vindt? Hoe komt dat?
- 1.2** Beoordeel voor jezelf hoe jij je de stof uit dit boek eigen wilt maken. Pas deze manier toe. Als je onderweg ontdekt dat je het toch anders wilt doen, omdat dat effectiever voor je blijkt te zijn, dan verander je van strategie. Vraag je leerkracht om hulp als je die nodig hebt.
- 1.3** Ga met minimaal drie medestudenten in discussie over de in paragraaf 1.5 beschreven bewering dat de leerling alleen leert (om te) leren, als de begeleidingstijl wordt afgestemd op zijn leerstijl. Doe je best om argumenten te bedenken die deze bewering ondermijnen.
- 1.4** Waarom is het belangrijk zelfreflectie toe te passen wanneer je wilt leren werken met leerstijlen en begeleidingstijlen? Deze opdracht mag je individueel doen maar ook in een groep. Waarom wil je dit individueel of in een groep uitvoeren?
- 1.5** Kun je de vragen die aan het begin van dit hoofdstuk staan, beantwoorden? Zo nee: wat heb je nog nodig om dat wel te kunnen?

Op de website www.gemotiveerdleren.wolters.nl staan aanwijzingen die je kunt gebruiken bij het maken van deze opdrachten.